

EESTI PANGA NÕUKOGU ARENGULUGU TAASISEISESVUSPERIOODIL

Mart Sõrg

Käesolev kirjutis on tagasivaade Eesti Panga nõukogu viie koosseisu tegevusele. Seejuures tuginen nii oma mälule, nõukogu teiste liikmete, eeskätt Uno Mereste ja Raimund Hagelbergi mälestustele kui ka selle perioodi arhiivimaterjalidele. Vabandan juba ette, kui minu subjektiivne käsitlus ei kattu täielikult teiste asjaosaliste omadega.

Kirjutise esimeses osas annan ülevaate nõukogu tegevusest selle koosseisude kaupa ja teises osas püüan välja tuua arengutendentsid, mida võib täheldada taasasutatud Eesti Panga nõukogu 18aastase tegevuse analüüsimisel.

EESTI PANGA NÕUKOGU VIIS KOOSSEISU

Eesti Pank taasasutati nõukogude korra ajal 1989. aasta detsembris vastu võetud ENSV pangaseaduse alusel. Selle seaduse kohaselt määras panga presidendi ja nõukogu viieks aastaks ametisse riigi kõrgeim võimuorgan. Taasasutatud Eesti Panga esimene president Rein Otsason nimetati ametisse juba seaduse vastuvõtmise päeval. Esimese nõukogu kinnitas ülemnõukogu presiidium 22. jaanuaril 1990 viieliikmelisena. Nõukogusse kuulusid ametikoha järgi nii panga president kui ka rahandusminister, kes tollal oli Endel Mändmaa.

Kolm ülejäänud liiget olid ametiühingute nõukogu (AÜN) esimees Siim Kallas, ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe nõunik Raimund Hagelberg ja NSVLi Välismajanduspanka EV Panga juhataja Valentin Porfirjev. Viimane oli olnud pangaseaduse projekti peamine väljatöötaja. Tema kuulus nõukogusse vaid kuni 26. märtsini, sest ta hakkas asutama kommertsbanka (Balti Ühispank) ega saanud enam seaduse järgi nõukogus jätkata. Tema asemele kutsuti mind. Selle aja bürookraatiavähesust iseloomustab kas või seegi, et olin just stažeerimas Soome Pangas, kui mulle helistas Eesti Pangast Heldur Meerits (tollane keskpangapoliitika osakonna juhataja), kes küsis minu nõusolekut kandideerimiseks. Ja minu sõnast piisas.

Selle nõukogu koostamine järgis mõningal määral nõukogulikku tava: lisaks asjatundjatele pidid nõukogudes olema ka täitevvõimu, ametiühingu ja partei esindajad. Kuivõrd kommunistliku partei reiting oli hästi madal, siis nende esindajat õnneks koosseisu ei määratud.

ESIMENE KOOSSEIS - ÜLESEHITUSNÕUKOGU

Nõukogu esimene koosseis pidas esimese istungi 6. veebruaril 1990. Nõukogu sai töötada vaid kümme kuud. Ühel nõukogu istungil, kus oli kohal kolm liiget ja otsustamisel jagunesid hääled 2 : 1, tekkis vaidlus, kas kahest häälest on küllalt keskpanga strateegiliste otsuste vastuvõtmiseks. Nõukogu liikmete arv polnud 1989. aastal vastu võetud ENSV pangaseaduses määratud, seetõttu ei olnud keeruline korraldada nõukogu koosseisu laiendamise otsuse vastuvõtmine ülemnõukogus.

Esimest koosseisu võib julgelt nimetada **ülesehitusnõukoguks**, sest pank alustas sisuliselt nullist riigikogu hoone kolmes toas. Esimeseks suuremaks ülesandeks saigi Eesti Panga põhikirja väljatöötamine. Ülemnõukogu kinnitas selle juba 15. märtsil 1990. Lisaks põhikirjale võeti vastu pangaseaduse täiustamise ning pankade asutamist ja tegevust korraldavad otsused. Nõukogul oli ka ülesandeid, mida tänapäeval täidab keskpanga juhatus, seetõttu käsitleti nõukogu istungitel muu hulgas Eesti Panga ülesehitust ja korraldust. Mäletan, et minu kureerida oli personaliosakond ja mul oli osakonnajuhataja Peeter Grassiga vaidlusi personalipoliitika küsimustes.

Sel ajal polnud päris selge Eesti Panga ülesannete ring. Nõukogu otsusega anti riigi- ja eraettevõtetele krediiti, mille tähtaegu tuli sügava majanduskriisi tõttu hiljem pikendada. Osa lootusetuid võlgu kanti isegi maha. Tollase Eesti Panga presidendi arvates oleks tulnud keskpangaga ühendada mõni suurem kommertspank, et rahanduslikult olla tugevam ja sõltumatum. Sellele aga oli nõukogu otsustavalt vastu. Kuid NSVLi Välismajanduspanka Tallinna osakond siiski reformiti EP Välisoperatsioonide Valitsuseks. Hiljem, pärast rahareformi, moodustati selle alusel Põhja-Eesti Aktsiapank.

Esimese koosseisu töö oli intensiivne. Kümnekaise tegevusaja jooksul peeti 18 istungit, kus käsitleti 66 päevakorrapunkti. Sellesse perioodi langeb ka nõukogu esimehe ja presidendi ametite lahutamine, mis toimus pangaseaduse muutmise otsusega 28. juunil 1990. Minu arusaamist mööda andsid selle otsuse tegemisele tõuke peaministri ja Eesti Panga presidendi süvenevad vastuolud. Üks tüliõun oli rahareformi ettevalmistus: samaaegselt töötas kaks komisjoni – üks Eesti Pangas, teine peaministri juures. Keskpanga presidendi ja nõukogu esimehe ametite lahkuviimise järel toimusid nõukogu istungid selle ühe liikme juhtimisel. Kasutati rotatsiooni printsiipi. Nõukogu sekretär oli ligar Braun, kelle roll oluliselt kasvas nõukogu esimehe puudumise tõttu, sest kellelgi tuli otsustada erakorraliste päevakorrapunktide arutuselevõtmine või ka istungi aja ja otsuseprojektide ettevalmistamise küsimused.

TEINE KOOSSEIS – RAHAREFORMI NÕUKOGU

Teine nõukogu koosseis kinnitati ametisse 15. novembril 1990. Selles säilitasid koha nõukogu senised liikmed. Uue rahandusministrina oli nõukogus Rein Miller ja valitsusvahetuse järel 21. oktoobrist 1992 Madis Üürrike. Alles 13. maist 1991 nimetas ülemnõukogu panga nõukogu ettepanekul selle esimeheks Ants Veetõusme. Lisaks viimatinimetatule olid nõukogu uued liikmed veel Rootsi pangandusspetsialist Rudolf Jalakas, majandusinstituudi teadur Ivi Proos ja ülemnõukogu liige Ülo Uluots.

Nõukogu tööperiood jäi siiski lühemaks kui viis aastat, see töötas vaid 31 kuud. Sellesse perioodi langevad Eesti iseseisvuse taastamine ja olulised muudatused Eesti Panga töö-

tajate hulgas. Nõukogu ettepanekul vabastati Rein Otsason presidendi kohustest septembris 1991. Ametlik põhjus oli pensionile jäämine. Nõukogu liikme Siim Kallase valis ülemnõukogu 23. septembril 1991 Eesti Panga presidendiks ja asendusliikmena tuli nõukokku Uno Mereste. Põhiseaduse rakenduseseaduse alusel nimetati 16. detsembril 1992 Uno Mereste Eesti Panga nõukogu uueks esimeheks. Seega vahetus selle nõukogu ajal nii president kui ka nõukogu esimees.

See nõukogu jätkas Eesti Panga ülesehitamist. 1991. aasta jaanuaris kinnitati nõukogu töökorralduse alused ning nõukogu liikmete tasustamise ja kulude hüvitamise kord. 1992. aastast hakati koostama ja järgima tööplaan. 29. novembril 1991 võttis nõukogu vastu nii Eesti Panga, panga presidendi kui ka nõukogu järgmise aasta tööplaanid. 1992. aasta jaanuaris otsustati asutada pangainspektsioon ja veebruaris kinnitati selle põhikiri. 1992. aasta juunis arutati koosolekul juba Eesti Panga juhatuse vajalikkuse üle, kuid alles järgmise nõukogu ajal jõuti selle moodustamiseni (vastav otsus võeti vastu 21. detsembril 1993).

Nõukogu teise koosseisu peatähelepanu keskendus siiski rahareformi ettevalmistamisele, elluviimisele ja pangandusmaastiku korrastamisele rahareformi järel. Rahareformi ettevalmistus hõlmas seaduseelnõude väljatöötamist, rahareformikomitee¹ otsuste projektide koostamist, raha trükkimise korraldamist, ringlusesse lastavale rahale kattevara hankimist jne. Nende töödega suudeti enam vähem õigel ajal toime tulla, kuigi probleeme oli. Näiteks kavatseti muretseda rahavahetuse hetkeks krooni kattevara 120 miljoni USA dollari väärtuses, aga kokku saadi vähem. Probleeme oli ka rahatähtede trükkimisega tähtpäevaks. USA Banknote Company trükitud ühe- ja kahekroonised olid ka madalama kvaliteediga kui Suurbritannias trükitud suurema nimiväärtusega kupüürid. USA pool põhjendas lepingu täitmise viivitamist sellega, et me polnud õigel ajal teinud avansilisi makseid. Need aga tuli

---

¹ 1990. aasta suvel andis ülemnõukogu valitsusele koos Eesti Pangaga ülesande esitada 15. novembriks parlamendile rahareformi konkreetne kontseptsioon ja tegevuskava. Eesti Pank moodustas reformikontseptsiooni väljatöötamiseks 19. juulil kaheksa töörühma. Valitsuse liikmeid neis ei olnud. Septembris moodustas valitsus oma komisjoni rahareformi korraldamiseks. Rahareformi täpsete põhimõtete ja tegevuskava väljapakkumiseks oli tollal veel vara – küll aga suudeti määratleda hulk probleeme, mis oli vaja lahendada. Nii valitsus kui ka Eesti Pank leidsid, et parlament ja valitsus pole rahareformi üksikasjaliku plaani ettevalmistamiseks kõige sobivamad institutsioonid. Seetõttu lisati valitsuse kontseptsioonile ettepanek moodustada väga ulatuslike volitustega rahareformi komitee, millele soovitati anda õigus otsustada sisuliselt kõiki küsimusi, mis kuidagi on reformiga seotud. Eeldati, et väike asjatundjate meeskond suudaks tähtsaid küsimusi otsustada kiiremini ja tõhusamalt. Komitee koosseisu soovitati määrata peaminister, Eesti Panga president ja kolmandana „neutraalne vahekohtunik”. Sarnane ettepanek oli ka Eesti Panga kontseptsioonis. 23. jaanuaril 1991 jõudsid rahareformi kontseptsioonid ja seaduseelnõud ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni. Komisjon soovitas rahareformi alusena kasutada mõlemat kontseptsiooni ning pidas otstarbekaks moodustada rahareformi komitee. 27. märtsil 1991 otsustas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu (parlament) moodustada rahareformi komitee koosseisus peaminister Edgar Savisaar (hiljem Tiit Vähi, Mart Laar), Eesti Panga president Rein Otsason ja sõltumatu teadlasest liige, kes esialgu oli Siim Kallas, hiljem Rudolf Jalakas ja Ardo Hansson. Komiteele anti kõik volitused rahareformi korraldamiseks Eesti Vabariigis. Komitee volitused kehtisid 1995. aasta 29. juunini ja tal oli kohustus anda oma tegevusest aru parlamendile.

maksta dollarites, mida valitsus pangale õigel ajal ei eraldanud. (sic!)²

Rahareform oli oluline pööre ka panganduses. Rahareformikomitee otsusega tühistati kõikide nende pankade litsentsid, mis ei olnud tegevust alustanud: Eesti Pangale anti õigus litsentse pikendada 1992. aasta lõpuni. Kommertspankade aktsiakapitali alammäära suurendati kuue miljoni kroonini (varem kehtinud nõudega võrreldes oli tegemist 12kordse tõusuga)³. Lisaks tegevuslubade ümbervormistamisele ja aktsiakapitalinõude tõusust tulenevatele probleemidele tekkisid likviidsusraskused ka neil pankadel, mis olid lühiajaliste vahendite arvelt andnud pikaajalisi laene või võtsid suuna valuutaspekulatsioonile. Põhja-Eesti Aktsiapanga ja Balti Ühispanga raskusi süvendas ka nende valuutakontode külmutamine pankrotistunud Vene Föderatsiooni Välismajandus pangas.

1992. aasta kevadel arutas nõukogu panganduse olukorda ja leidis, et mitu panka ei suuda likviidsust säilitada. Siiski loodeti olukorra paranemist ja otsustati volitada presidenti ning pangainspektsiooni otsima lahendusi, mis väldiksid pankade sulgemist. Ent probleemid süvenesid ja 17. novembril 1992 otsustati välja kuulutada tegevuse moratorium Tartu Kommertspangale, Balti Ühispangale ja Põhja-Eesti Aktsiapangale. Neist esimene pankrotistus, teised aga ühendati ja saneeriti Põhja-Eesti Pangaks. See nõukogu registreeris oma tegevusaja jooksul 37 panga asutamise, kuid võttis litsentsi 28 pangalt, nendest kuuel tegevuse mitteamustamise, enamikult aga kapitalinõude täitmata jätmise tõttu.

Algul soodustas taasasutatud Eesti Pank kommertspankade asutamist, et vastukaalulus üleliidulistele pankadele kujundada Moskvast sõltumatu pangasüsteem. Nüüd oli aeg küps tõsta pangandussektori kvaliteeti. Rudolf Jalaka ettepanekul võttis Eesti Panga nõukogu 1993. aasta märtsis vastu otsuse kehtestada kuni aasta lõpuni moratorium uute pankade asutamiseks. See periood kujunes kavandatud oluliselt pikemaks ja järgmine uus litsents anti välja Preatoni Pangale alles septembris 1999.

² Rahatähtede trükkimise ja kohaletoomise kogumaksumus oli 1,62 miljonit rubla I grupi valuutat, mis kuulus tasumisele 2,5 aasta jooksul kvartalite kaupa võrdsetes summades alates 1990. aasta III kvartalist. Eesti Panga nõukogu 1991. aasta 15. jaanuari protokollis tõdetakse, et „vaatamata sellele, et Eesti Pank palus oma 1. aug. 1990. kirjaga 30. septembriks eraldada talle kahe kvartali tasumiseks vajalik summa valuutat, raha Eesti Pangale vajalikuks ajaks üle ei kantud ning olukord Eesti raha trükkimisel muutus kriitiliseks. Meile ei ole teatatud, millistel põhjustel ja kelle korraldusel Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsuse täitmise faktiliselt peatati.“ Edasisest selgub, et raha laekus keskpanga arvelduskontole 20. oktoobril. (Toim.)

³ Nõukogude ajal vastu võetud otsuses kommerts- ja kooperatiivpankade asutamise kohta oli kirjas, et aktsiakapital peab kommertspangas olema vähemalt 5 miljonit rubla ja kooperatiivpangas 1,5 miljonit rubla. Eesti Panga nõukogu kehtestas 1990. aasta 19. veebruari otsusega kommertspankade põhikirjafondi alammääraks 5 miljonit rubla. Sisuliselt säilitati nõukogudeaegne normatiiv. Kuivõrd vahepealne hüperinflatsioon oli 5 miljonit rubla muutnud naeruväärselt väikeseks summaks ühe panga jaoks, oli kapitali alammäära tõstmine rahareformi komitee poolt 1993. aasta alguses kindlasti õigustatud. (Autori märkus.)

Tähtsamaid selle perioodi seadusandlikke algatusi oli **Eesti Panga ja krediidasutuste seaduste projektide väljatöötamine**. Krediidasutuste seaduse projekti hakati koos Eesti Panga seaduse projektiga nõukogus arutama veebruaris 1993, kuid töögrupp, kes projekti koostas, alustas loomulikult varem. Krediidasutuse seadust arutati nõukogus korduvalt, see läbis seitse lugemist ja alles novembris 1993 leidis nõukogu kolmas koosseis, et see on küps riigikokku saatmiseks. Kiiremini läks Eesti Panga seadusega, see läbis kaks lugemist ja 18. mail 1993 otsustati see seadusandjale edastada. Nõukogul puudus (ja puudub siiani) seadusandliku algatuse õigus, seetõttu esitas projekti riigikogule selle liige Uno Mereste.

Siis probleemid alles algasid, nagu Uno Mereste oma mälestusteraamatus „Riigikogu ja Eesti Panga aastad” värvikalt kirjeldab. Eriti suurt vastuseisu leidis justiitsministeeriumis projekti § 3, kus oli kirjas, et „Eesti Pank tegutseb muudest riigiasutustest sõltumatult. Ta annab oma tegevusest aru riigikogule, ei allu Vabariigi Valitsusele ega ühelegi teisele täidesaatvale riigivõimuasutusele”. See tänapäeval rahvusvaheliselt üldaktsepteeritud käsitlus keskpan-
gast kui valitsusest sõltumatust riigiinstitutsioonist sisaldub ühe nõudena liikmesriikidele ka Euroopa Liidu aluslepingus. Juristid leidsid tollal, et Eesti Pank teostab täitevvõimu ja peab alluma valitsusele. Vaidlusse kaasati õiguskantsler, kes leidis, et selline punkt pole põhisea-
dusega vastuolus. Juristide ähvardus viia asi riigikohtusse siiski ei realiseerunud ja seadus võeti riigikogus suure häälteenamusega vastu.

Kiiremini kui krediidasutuste seadusega saadi hakkama pangamaastiku mitmekesistami-
seks mõeldud „Hoiu- ja laenuühistute asutamise, tegutsemise ja likvideerimise korra” keh-
testamisega (16. veebruaril 1993), mille alusel asutati peatselt Loo ja Leie hoiu- ja laenu-
ühistud. Praeguseks on selliseid ühistuid juba 12, mis näitab selle otsuse vajalikkust, et täita
kommertspankadest jäävaid tühimikke turul, eeskätt väljaspool suurlinnasid.

Kuigi nõukogu teine koosseis sai töötada vaid poole ette nähtud viiest aastast, oli töö inten-
siivne. Selle aja jooksul peeti 48 istungit, kus arutati 371 päevakorrapunkti. Selle nõukogu
ajal oli teiste koosseisudega võrreldes ühe istungi päevakorras keskmiselt kõige rohkem aru-
tatavaid küsimusi (7,7). See nõukogu näitas end ka valitsusest sõltumatu organina, kes pidas
ennast põhiseaduse alusel mitte ainult õigustatuks, vaid ka kohustatuks valitsusele raha- ja
eelarvepoliitilistes küsimustes nõu andma. Kolm päeva enne riigikogu valimisi septembris
1992 võttis Tiit Vähi üleminekuvalitsus vastu minimaalpalga tõstmise määruse, eelarves aga
polnud selleks vajalikke summasid. Järgmisel päeval (19. september) vastu võetud pöördu-
mises rahva, valitsuse ja ametiühingute poole selgitas nõukogu, et enne seesugust otsust
oleks tulnud leida vajalike summade allikas. Võib-olla on praeguse majanduskriisi oludes
jälle vaja mõnesugust samalaadset tähelepanujuhtimist – eriti kui seatakse ohtu Maastrichti
kriteeriumide täitmine.

KOLMAS KOOSSEIS – RAHVUSVAHELISTUMISE NÕUKOGU

Eesti Panga seaduse vastuvõtmise järel leidis riigikogu, et selle järgi tuleb moodustada uus nõukogu, kuigi eelmise koosseisu viieaastane periood ei olnud lõppenud. Põhjuseks toodi asjaolu, et oli muutunud nõukogu moodustamise kord. Nüüd esitas nõukogu esimees liikmete kandidaadid riigikogule kinnitamiseks. Vestlustest Uno Merestega on meelde jäänud, et riigikogu liikmed olid väga huvitatud nendele kohtadele kandideerimisest. Siiski suutis nõukogu esimees Mereste sinna kaasata ka teadlasi ja riigikogust nõukogusse kandideerijadki olid enamasti rahanduskogemusega.

Kuigi nõukogu moodustati üheksaliikmelisena ja alustas tööd 16. juunil 1993, on asenduste tõttu selles töötanud isegi 12 liiget (vt tabel 1). Vastavalt nõukogu 1993. aasta 27. juuli otsusele kadus uue koosseisu tööle hakkamisega nõukogu sekretäri ametikoht ja tema seni sed ülesanded delegeriti panga asjaomastele osakondadele. Seda ametikohta pole siiani taastatud. Selle asemel loodi nõukogu esimehe assistendi ametikoht. Sellele kohale asus 13. septembril 1993 Ülle Rohtla, kes töötab edukalt tänaseni.

Tabel 1. Eesti Panga nõukogu kolmas koosseis

Nimi	Amet	Ajavahemik	Lahkumise/tuleku põhjus
Ants Erm	riigikogu liige	16.06.93–16.10.98	
Madis Üürike	rahandusminister	16.06.93–07.01.94	lahkus ministri kohalt
Raimund Hagelberg	akadeemik	16.06.93–16.10.98	
Siim Kallas	EP president	16.06.93–21.03.95	valiti Riigikokku
Kalev Kukk	riigikogu liige	16.06.93–03.11.95 01.12.96–16.10.96	vahepeal töötas ministrina
Ardo Hansson	peaministri nõunik	16.06.93–16.10.98	
Heiki Kranich	riigikogu liige	16.06.93–27.04.94 29.06.94–16.10.98	töötas ministrina 11.01.94–29.06.94
Ilmar Pärtelpoeg	riigikogu liige	16.06.93–16.10.98	
Uno Mereste	riigikogu liige / nõukogu esimees	16.06.93–21.12.97	täitus 5 aastat esimehena
Vahur Kraft	EP president	27.04.95–21.12.97	kinnitati EP presidendiks
Mart Sõrg	professor	08.07.94–16.10.98	tuli rahandusministri asemele, kes arvati nõukogust välja
Heino Siigur	professor	17.01.96–01.12.96	asendusliige

Nõukogu kolmanda koosseisu volituste kehtimise ajal vahetati välja panga president, sest Siim Kallas läks poliitikasse ja siirdus riigikokku tööle. Ajutiselt, ministrina töötamise ajal olid nõukogust eemal Kranich ja Kukk. Eesti Panga seaduse muutmise tõttu arvati nõukogust välja rahandusminister ning tagasi tuli esimeses ja teises koosseisus olnud Sõrg. Uno Mereste kui pangannõukogu esimehe volituste periood lõppes juba detsembris 1997. Uut esimeest ei suudetud piisavalt kiiresti valida ja seetõttu pikendas riigikogu oma otsusega nõukogu volitusi nelja kuu võrra. Seega kujunes tema tegevusajaks 64 kuud. Selle aja jook-

sul peeti 81 istungit 390 päevakorrapunktiga. Need rekordarvud näitavad, et see periood oli pingeline: jätkati õigusaktide täiustamist ja pangandusmaastiku korrastamist.

Eesti Panga seaduse vastuvõtmine ei lõpetanud veel rünnakuid panga sõltumatuse vastu. 1994. aasta novembris esitas riigikogu liige Mihkel Pärnoja eelnõu ühendada Eesti Panga eelarve riigieelarvega. See ettepanek läks hääletusel läbi 21 poolthäälega (vastu oli 15). Uno Mereste nimetab oma mälestusteraamatus seda katseks nullida Eesti Panga toimimisvõime krooni tagamisel. Ettepaneku ebamõistlikkuse kohta võtsid ajakirjanduses kohe sõna Raimund Hagelberg, Mart Sörg, Vambola Raudsepp, riigikogus tegid selgitustööd ka Uno Mereste ja Kalev Kukk. See kandis vilja – uuel hääletusel oli eelarvete ühendamise vastu 43 riigikogu liiget. Pärnoja ettepanekut toetas endiselt 21 saadikut, mis näitas, et see ei olnud juhuslik apsakas, vaid siiski sihipärane tegevus.

Nõukogu kolmas koosseis jätkas krediitiasutuste seaduse lihvimist. Täiustati pangandust käsitlevaid õigusakte: usaldatavusnormatiive, kohustuslike reservide arvestusreegleid jms. Valmistati ette hoiuste tagamise kord, mis jõustus 1. oktoobrist 1998. Pankrotistunud Eesti Maapanga klientidele korvasid hoiused veel valitsus ja Eesti Pank, ERA Panga ja EVEA Panga moratooriumiga oodati seni, et hoiuseid hüvitaks juba hoiuste tagamise fond. Riigikogule tehti (valitsuse kaudu) ettepanek tunnistada kehtetuks välisvaluutaseadus (riigikogu tegi selle kohtase otsuse 1994. aasta märtsis), seati ülesanded rahapesu tõkestamiseks ja pärast 1997. aasta oktoobri langusi Tallinna börsil hakati senisest tõsisemalt rääkima finantsjärelevalve reformist.

Nõukogu kolmanda koosseisu ajal jätkus Eesti Panga struktuuri arendamine. Detsembris 1993 otsustati moodustada juhatus ja sisekontrolliosakond (nüüdne siseaudit). Kuid selle koosseisu tööperioodi olulisimaks küsimuseks kujunes siiski panganduskriisi ületamine.

Juba eelmise nõukogu vastu võetud põhikapitali ja omakapitali kasvu graafik (vt ka panganduse õigusraamistiku arengu kronoloogia 1994. aasta kohta) sundis pankasid ühinema kapitalinõude täitmiseks. Sellisest sundabielust tekkinud Eesti Maapank ei suutnudki erinevate panganduskultuuride liitumise ja pangajuhtide ebapiisava riskitunnetuse tõttu jalule saada. Võeti ülemääraseid börsiriske, sest 1996. aastal asutatud Tallinna börsi põhinimekirja moodustasid peamiselt pangaaktsiad, mille hind pidevalt tõusis kuni 1997. aasta oktoobrini (vt tabel 2). Kui 1998. aasta sügisel lisandus Venemaa finantskriisi mõju, olidki paljud pangad likviidsusraskustes.

Hansapankurid deklareerisid, et kroonijuveele ei müüda. Eesti Investeerimispanga juhtkond aga ähvardas kollektiivse lahkumisega, kui pank taheti müüa Saksa Maapangale, ent mõni kuu hiljem oldi sunnitud, müts peos, abi otsima. 1998. aasta panganduskriisi ajal andis nõu-

kogu pankadele loa ühineda ja neid väliskapitalile müüa. Väiksemad pangad, nagu EVEA Pank ja ERA Pank, ei leidnud piiritaguseid kosilasi ja pankrotistusid. Sel ajal lõpetas tegevuse 18 panka. Tegutsema jäi ainult kuus panka ja needki olid valdavalt välisomanike kätes. Viimasel asjaolul on kindlasti positiivsed küljed, sest välisrahaga saneeriti Eesti pangasüsteem ja ka praeguse üleilmse finantskriisi ajal loodame sama. Negatiivseks kaasnähtuseks võib pidada asjaolu, et emapankadelt saadud lisavahendite abil oli võimalik mitme aasta jooksul kasvatada laenuportfelli 50–60 protsenti aastas, vaatamata Eesti Panga korduvatele hoiatustele ja kohustusliku reservmäära tõstmisele.

Tabel 2. Pankade väärtpaberistumine (30.06.1997)

	Omakapital mln kr	Väärtpaberiportfell mln kr	Väärtpaberiportfell	
			% omakapitalist	% varadest
Tallinna Äripank	44,1	6,6	15,0	8,4
Eesti Krediidipank	79,6	35,2	44,2	13,9
Eesti Maapank	143,3	179,2	125,1	20,1
ERA Pank	63,0	43,1	68,4	7,1
Eesti Ühispank	480,6	448,1	93,2	13,6
EVEA Pank	75,0	20,4	27,2	9,0
Eesti Foreksbank	167,4	353,9	211,4	25,1
Hansapank	817,8	361,2	44,2	15,5
Eesti Hoiupank	423,1	232,1	54,9	16,6
INKO Balti Pank	46,1	6,5	14,1	19,9
Eesti Innovatsioonipank	59,8	61,5	102,8	27,5
Tallinna Pank	189,2	340,2	179,8	21,7
Investeeringispank	169,2	53,0	31,3	18,0
Kokku	2758,7	2147,0	77,8	16,2

Kolmas nõukogu pidi pool aastat töötama esimeheta. Mereste järel pakkus president Lennart Meri Eesti Panga nõukogu esimeheks akadeemik Raimund Hagelbergi, kes oli kindlasti parim kandidaat. Ta oli olnud kõigi eelnevate nõukogude liige ja alates 1992. aasta oktoobrist nõukogu palgaline liige, mis tähendas igapäevast kaheksatunnist tööd Eesti Panga majas. Lisaks olid tal pikaajalised kogemused rahandusainete õppejõuna. Riigikogu tema kandidatuuri ei kinnitanud. Ajakirjanduses aeti see ebaõnnestumine president Meri kaela, sest ettepanek polnud erakondadega piisavalt läbi arutatud. Sellega vist taheti presidenti taltutada. Seejärel kaaluti mitut kandidaati, kellest mõni ei olnud nõus kandideerima ja mõni ei meeldinud erakondadele samuti. Lõpuks tehti pakkumine minule ja täpselt pool aastat pärast Hagelbergi läksin riigikogu hääletusel läbi napi häälteenamusega.

Nõukogu kolmas koosseis oli mitmes asjas rekordiomani: seal töötas kokku 12 põhi- ja asendusliiget, tegutses 64 kuud ja toimus 81 istungit. Kuid ajalukku jääb see **panganduse rahvusvahelistumise lubamisega**. Esimene nõukogu keeldus Balti Ühispanga registreerimisest

seni, kuni Läti aktsionärid olid asutajate hulgast välja arvatud. Kolmanda nõukogu ajal aga veeres vanker tee teise serva: 1998. aasta lõpuks oli välispankade osa varade alusel 45,5 protsenti pangandusturust. Hansapanga ja Eesti Ühispanga lahkumisega börsilt ning Optiva Panga müügiga Sampo Grupile läheneb väliskrediidiasutuste osa turul tänaseks sajale protsendile.

NELJAS KOOSSEIS – PANGANDUSPOLIITIKAST LOOBUMISE NÕUKOGU

Nõukogu selle koosseisu liikmete nimekirja kiiret kokkupanekut segas riigikogu suvepuhkus. Saatsin küll kevadel fraktsioonidele kirjad, kus selgitasin nõukogu koostamise põhimõtteid ja küsisin ettepanekuid kandidaatide kohta. Esitati kaksteist kandidaati, kuigi planeerisin riigikogu liikmetele vaid neli kohta. Soovisin jätkata Mereste põhimõtet moodustada poliitikute ja professionaalide segameeskond. Üldiselt oldi sellega nõus, kuid nelja kandidaadi valimine kaheteistkümnest tekitas väljajääjates pahameelt. Üks erakonna esimees isegi helistas mulle isiklikult pärast hääletust riigikogus, et oma nõrdimust avaldada. Tuli täpselt arvestada, milline fraktsioon võib poolt, milline vastu hääletada, et nimekiri läbi läheks. Riigikogu liikmetest tulid nõukogusse Ants Järvesaar, Mati Meos, Mihkel Pärnoja ja Kalev Kukk. Sotsiaaldemokraat Pärnoja ministriks oleku perioodil (24.03.1999–05.10.2001) oli asendusliige alates 24. märtsist 1999 isamaaliitlane Kalle Jürgenson. Spetsialistidena olid nõukogus professor Jüri Sepp, Tuleviku-uuringute Instituudi direktor Erik Terk ja endine riigikontrolör Hindrek Meri. Ametikoha järgi kuulus nõukogusse loomulikult ka president Vahur Kraft.

Nõukogu jätkas algul endiste abimeestega. Nõunikuna abistas meid Raimund Hagelberg ja esimehe assistendina Ülle Rohtla. Hagelberg hakkas viitama oma vanusele ja tervisele, mis ei võimaldavat kaua aktiivselt jätkata, seetõttu otsisin nõukogule nõunikku. Ivi Proos tundus selleks ideaalselt sobivat nii panganõukogu liikme kogemusega, haridustasemelt (TÜ rahanduse eriharu, majanduskandidaat) kui ka töökogemuselt (Eesti Majanduse Instituut). Saime kokkuleppele ja Proos asus Eesti Panga nõunikuna poole kohaga tööle 2. augustil 1999. Ta lahkus sellelt kohalt 31. märtsil 2009.

Kuigi panganduskriis oli põhiliselt ületatud, tuli nõukogu neljandal koosseisul tegeleda selle järelmittega. EVEA Panga ja ERA Panga raskused olid püsivad ja nende moratooriumid tuli lõpetada tegevuslubade äravõtmisega. Eesti Investeerimispanka ja Eesti Forekspanga saneerimisel kujunenud Optiva Pank oli Eesti Panga omanduses ja tuli müüa. See toimus siiski alles 2000. aastal, mil pank müüdi Sampo Grupile.

Panganduskriisi ajendas nõukogu tegelema ka seaduste arendamisega, mis võtaksid arvesse kriisikogemusi ja püüaksid nendeks paremini valmistuda. Valmistati ette krediidiasutuste seaduse uus redaktsioon ning koostati hoiu- ja laenuühistute seaduse projekt. Need võeti vastu riigikogus veebruaris 1999.

Panganduskriisi üks õppetunde oli see, et Eesti Panga ei olnud täielikku ülevaadet pankade riskidest, sest pangainspeksioon töötas Eesti Panga juures ja alluvuses, aga väärtpaberiinspeksioon ja kindlustusinspeksioon olid rahandusministeeriumi haldusalas. Nende ühendamisest loodeti sünergiaid. Seetõttu töötati ühiselt välja finantsinspeksiooni seaduse projekt. Seadus võeti vastu mais 2001 ja finantsinspeksioon alustas tööd 2002. aastal. Seetõttu tehti ka muudatusi Eesti pangaseadusesse, pangajärelevalve ülesanded läksid loomulikult üle finantsinspeksioonile.

Eesti Panga seaduse muudatustes, mis tehti seoses eelseisva ühinemisega Euroopa Liiduga, kõrvaldati nõukogu pädevusest rahapoliitika kujundamine ja krediitdiasutuste usaldusnormatiivide kehtestamine. Finantsinspeksiooni asutamisega jäi Eesti Panga nõukogule siiski inspeksiooni nõukogu kahe liikme nimetamise õigus, kusjuures ametikoha järgi kuulub sinna ka panga president. Rahapoliitiliste otsuste tegemise õiguse äravõtmine nõukogult 2003. aastast aga tundub olevat enneaegne, sest tänaseni pole eurole üle mindud. Selle sammu positiivne külg on, et nõukogu ei pea enam aru andma, miks viimastel aastatel ei täideta rahapoliitilist põhieesmärki – hinnastabiilsust.

Neljanda koosseisu volituste perioodi enim kõneainet tekitanud sündmuseks kujunesid **panga presidendi valimised 2000. aastal**. Kallase lahkumise järel valiti panga uus president eelneva debatita ja avaliku hääletusega nõukogus, nüüd sooviti see protsess muuta hästi demokraatlikuks mitme kandidaadi ja salajase hääletamisega. Presidendi valimise korra projekti arutati nõukogu mitmel istungil ja võeti lõpuks vastu.

Nõukogu liikmed esitasid nõukogu eelmisel istungil kandidaadid, kes pidid andma kirjaliku nõusoleku ja esitama oma programmi. Nõukogu istungil, kus president valiti, sai neile täiendavaid küsimusi esitada ja toimus salajane hääletus. Hääletusedelid suleti ülelugemise järel ümbrikku nii, et nende põhjal ei saanud uurida, kes kuidas hääletas. See tagas südametunistuse järgi hääletamise, sest valituks osutunu ei teadnud, kes olid tema vastu.

2000. aasta veebruaris toimunud koosolekul esitasid nõukogu liikmed lisaks ametisolevale presidendile Vahur Kraftile kandidaadiks ka TTÜ statistikaproffessor Vello Venseli. Hääletusel 30. märtsil võitis Vensel hääletega 7 : 2. Võib arvata, et Krafti põrumise üks põhjus oli tema enesekindlus, mistõttu ta ei teinud valimispropagandat, mida vastaskandidaat, kes oli nõukogu liikmetele vähem tuttav, paratamatult pidi tegema. 13. aprillil kinnitas president Meri Venseli ametisse. Ootamatult aga teatas Vensel 25. aprillil oma loobumisest tervislikel põhjustel, mille riigi president samal päeval ka kinnitas. Uno Mereste vaeb oma mälestusteraamatus kuulujutte, mis loobumisega seoses levisid, kuid leiab, viidates Venseli peatsele surmale, et küllap see ikka oligi põhjus. Vensel kutsuti Kraftilt asjaajamise ülevõtmiselt 25. aprillil Kadriorgu ja panka ta oma asju kokku panema ei naasnudki. Võib siiski oletada talle ka surve

avaldamist. Ametlikus versioonis sunnib mind kahtlema ka isiklikult president Meri mulle öeldud repliik, et „Vensel hakkas liiga vara rääkima”. Nüüd on nii Meri kui ka Vensel lahkunud ja saladuse selle asja põhjuste kohta endaga kaasa viinud.

Nõukogule aga oli Venseli tagasiastumine probleem, sest tuli korraldada uus valimine. Tutvustasin uusi kandidaate president Merile ega märganud tema vastuseisu ühelegi neist, kaasa arvatud Mart Opmann. Hääletuspäeva hommikul aga kutsus Meri mind Kadriorgu ja soovitas presidendikandidaadiks üht väliseestlast. Kohtumisel tema soosikuga ütles viimane, et ei tunne pangandust sedavõrd, et julgeks sellele kohale asuda. See oli üks põhjus, aga teine oli meie valimiskord, mille kohaselt tuli kandidaadid esitada nõukogu eelmisel istungil. Pidin tema kandidatuurist loobuma.

Nõukogu istungil tutvustasin küll läbirääkimiste vahepealset arengut, kuid otsustati siiski hääletada ja selle võitiski Mart Opmann. Kui ametlik teade oli Kadriorgu viidud, tuli kiire vastus, et president ei olnud Opmanni kinnitanud, sest „presidendi parima äratundmise järgi Opmann ei sobi”. Kindlasti oli Opmann nii hariduselt (TÜ majandusteaduskond) kui ka kogemustelt (endine rahandusminister) sobiv, kuid nõrk koht oli politseile alkoholinähtudega vahelejäämise juhtum, mida Meri võiski keeldumisel silmas pidada. Meie pöördumine õiguskantsleri poole jättis õiguse presidendile, sest keeldumises oli põhjendus esitatud. Jäi veel võimalus riigikohtust õigust otsida, kuid sellest loobusime ja soovitasime ka Opmannil kandideerimisest loobuda, mida ta tegigi.

Seega olime alguspunktis tagasi. Läbirääkimised Merit rahuldanud mitme kandidaadiga, nagu nõukogu endine liige Ardo Hansson ja riigikogu liige Andres Lipstok, ei lõppenud positiivselt. Eesti Panga ühe osakonnajuhataja kandidatuur ei meeldinud Kadriorule isiku parteilise kuuluvuse tõttu. Seega tuligi kutsuda taas kandideerima Vahur Kraft. Vastaskandidaadiks aga esitati nõukogu liike Kalev Kukk. Kukk aga taandas end nõukogu istungil, kus toimus hääletus, ja hääletati üksnes Krafti poolt. Kraft sai vajalikud viis häält (vastu kolm). Tema uuesti ametisse kinnitamisel ei olnud riigi presidendil probleeme.

Nõukogu neljanda koosseisu ajal lõpetati põhiliselt Eesti Panga ja nõukogu ülesannete reformimine, et need sobiks Euroopa Liidu liikmele ja eurot kasutavale riigile.

Minu jätkamine Eesti Panga nõukogu esimehena uuel viieaastasel perioodil selgus viimasel hetkel, kui mind kutsuti Kadriorgu president Arnold Rüütli juurde ja küsiti nõusolekut. Sellega oli kiire, et asi 2003. aasta kevadistungil lõpul jõuaks riigikokku otsustamisele. Pidin lausa samal ööl kaitsepolitsei (KAPO) jaoks täitma julgeolekukontrolli läbimiseks hulga pabereid ja järgmiseks hommikuks need tagasi Kadriorgu toimetama. Seega oli presidendi meeskond minu läbiminekuks ilmselt juba ära teinud eeltöö riigikogu fraktsioonides. Ja tõesti, 12. juunil

2003 hääletas riigikogu piisava poolthäälte ülekaaluga selle poolt, et mina jätkan Eesti Panga nõukogu esimehena.

VIIES KOOSSEIS – JÄRELEVALVENÕUKOGU

See koosseis sai volitused 17. veebruaril 2004. Töö algas plaanitud hiljem, sest mind valiti esimeheks 12. juunil 2003 ja nõukogu koostamise läbirääkimisi sain alustada alles sügisel. Lisaks pikendas ettevalmistusaega see, et kõik nõukogu liikmed pidid läbima KAPO julgeolekukontrolli. Tekkis kahtlus, kas seda peavad tegema ka riigikogu liikmed, kuid KAPO peadirektori järelepärimine õiguskantslerilt andis tulemuse, et Eesti Pangas puututakse kokku teistsuguste riigisaladustega ja kontroll on vajalik. See põhjustas nõukogu esimesel istungil konflikti riigikogu ühe liikmega, kes arvas teadvat, et „riigikogu liikmete julgeolekukontroll on Sõra erainitsiatiiv ja küll nõukogu Sõra ka paika paneb”. Hiljem muidugi saime hästi läbi ja tänaseks on riigikogu liikmete kontrollist tõepoolest loobutud.

Läbirääkimisi pidasin põhiliselt republikaani Taavi Veskimäega⁴, kuid kohtusin ka teiste fraktsioonide esindajatega. Üldiselt oldi nõus, et riigikogulasi tuleks nõukogusse neli ja nende hulgas oleks ka opositsiooni esindaja(d). Rohkem vaidlust aga põhjustas spetsialistide küsimus. Tahtsin neid ainuisikuliselt valida, kuid koalitsioonis oli seisukoht, et ka nemad otsiksid asjatundjaid. See oli katse varjatult üle minna täielikult poliitilisele nõukogule. Siiski jõudsi läbirääkimiste mitme vooru järel kompromissile 2 : 1 minu kasuks. Uude nõukogusse kuulusid riigikogu liikmed Andres Lipstok, Mart Opmann, Tõnis Palts ja Liina Tõnisson. Spetsialistidena kaasati Tallinna Tehnikaülikooli rahanduse ja panganduse professor Enn Listra, Tartu Ülikooli majanduspoliitika professor Jüri Sepp ja rahvamajanduse dotsent, hilisem professor Raul Eamets. Seoses Andres Lipstoki hilisema valimisega panga presidendiks tuli asendusliikmena nõukogusse samast fraktsioonist Harri Õunapuu. See nõukogu koosnes tõesti tipptegijatest. Nõukogu kümnest liikmest (seitse liiget, esimees, president, asendusliige) neli olid professorid ja ülejäänud viis eksministrid, kes olid seda ametit pidanud korduvalt või olnud ka muudel juhtivatel ametikohtadel.

Nõukogu potentsiaal oli väga suur, pelgalt järelevalve ei oleks seda piisavalt ära kasutanud. Seetõttu lepidi nii president Kraftiga kui hiljem ka Lipstokiga kokku, et kõik rahapoliitilised otsused, strateegilised plaanid ja eelarveprojektid läbivad enne presidendi allkirja saamist arutelu nõukogus, kes saab ülevaate kavandatavast ja võimaluse seda analüüsida ning kommenteerida. See kord on tänaseni hästi toiminud.

Viies nõukogu tegeles üsna palju **eurole ülemineku ettevalmistusküsimustega**. Pank

⁴ Tollase koalitsioonilepingu raamistikus oli Veskimäele antud volitused seda laadi küsimustega tegelemiseks.

täiustas selleks rahapoliitika raamistikku ja vaagis tehnilisi ettevalmistusi euro kavandatavaks ringlusse laskmiseks 1. jaanuarist 2007. Finantssektori arengust parema ülevaate saamiseks algasid ühisseminarid finantsinspeksiooni nõukoguga, kus nii Eesti Panga kui ka finantsinspeksiooni esindajad tegid ettekandeid. Seal arutati ka piiriülese panganduse turvavõrgustiku arendamise olukorda, et olla valmis üleilmsete finantskriiside kahjuliku mõju tõrjumiseks Eestis. Nii et Eesti Pank ja finantsinspeksioon valmistusid halvemateks aegadeks juba siis, kui üleilmsest majandus- ja finantskriisist veel ei räägitud.

Nõukogu alustas üsna varakult valmistumist võimalikuks majanduslanguseks. Juhatuse palku muudeti väljakujunenud tava kohaselt iga kahe aasta järel. 2006. aasta kevadel palku korrigeeriti (tõsteti), 2008. aasta kevadel otsustati järjekordse arutelu tulemusena neid mitte tõsta. Samuti otsustati külmutada nii ametisoleva kui ka järgneva koosseisu nõukogu liikmete tasud. Septembris 2008 otsustati uue esimehe algatusel nõukogu liikmete hüvitisi isegi kärpida.

Üsna palju poleemikat tekitas **nõukogule seadusega antud volitus korraldada järelevalvet panga kogu tegevuse üle**. Nõukogu polnud nõus, et see tähendab vaid tagantjärele kätelaiutamist ja Venemaa peaministri Tšernomõrdini meele konstateerimist, et taheti kõige paremat, aga läks nii nagu alati. Seetõttu kirjutati Eesti Panga põhikirja, mille kinnitab nõukogu, ligi kakskümmend järelevalvetegevust, mille hulgas oli loomulikult ka strateegiliste projektide läbiarutamine. 2008. aasta kevadel jõuti selleni, et hakati ära kuulama ka juhatuse liikmete tegevusaruandeid.

Vahepeal oli riigikogu aktiivsus nõukogu esimehe valikul kasvanud. Juba 2007. aasta sügisel algas arutelu, kes võiks olla uue esimehe kandidaadid. Minu jätkamise võimaluste kõrval pakuti uuteks nimedeks nõukogu liiget professor Enn Listrat, majandusõppejõudu Andres Arrakut ja Eesti Telekomit juhina tuntud Jaan Männikut. Riigikogu fraktsioonid kohtusid nendega ja lõpuks jäigi sõelale Männik, kelle riigi president ka kandidaadiks esitas. Seekord suudeti esimehe vahetus korraldada tõrgeteta ja piisava ajavaruga. Männikul jäi enne ametisse astumist piisavalt aega kohtuda pangas nii juhtkonna kui ka nõukogu liikmetega ja uude rolli sisse elada. Viienda koosseisu nõukogu liikmete volitused lõppesid 16. veebruaril 2009.

Nõukogu viienda koosseisu strateegilisemaid otsuseid oli panga presidendi valimine, sest Vahur Krafti viieaastane ametiaeg lõppes juunis 2005. Uue presidendi valisime juba 2000. aastal kinnitatud valimiskorra alusel, seda vaid veidi muutes. Nimelt ei lubatud kandidaadil endal enam hääletusest osa võtta. Kandidaatideks olid president Vahur Kraft ja nõukogu liige Andres Lipstok, seetõttu oli seitse hääletajat ja positiivne tulemus nõudis viis poolthäält. Mõlemad kandidaadid tegid aktiivset valimiskampaaniat nõukogu liikmete hulgas. Esimene hääletusvoor lõppes 4 : 3 Lipstoki kasuks. Seega oli tema ainus kandidaat

teises voorus, kus ta sai vajalikud poolthääled. President Arnold Rüütel kinnitas Lipstoki ametisse ning ta asus panga presidendina tööle 8. juunil 2005.

Eesti Panga seaduse täiendamisega arvati juulis 2006 panga president nõukogust välja. Seega jäi nõukogu kaheksaliikmeliseks. Loomulikult võtavad kõik juhatuse liikmed nõukogu istungitest edaspidigi osa, peale juhatuse liikmete on ka siseauditi osakonna juhatajal osalemiskohustus.

Eesti Panga seadusse tehti parandus, et nõukogu esimees ei pea omama majandus- või juriidilist kõrgharidust, vaid lihtsalt kõrgemat haridust. Sellega võib leppida, sest nõukogu otsused on kollektiivsed ja tema juhil on juhiomadused isegi olulisemad kui erialane kompetents. Lisaks sellele näeb seadus ette, et panga president saab nõukogu ebakompetentse otsuse riigikogus vaidlustada. Ent see, et samal ajal tühistati erialanõue ka panga presidendile, on minu arvates väga ohtlik, sest tema ainupädevusse kuulub raha- ja pangapoliitiliste otsuste tegemine ja ükski seadusakt ei näe ette võimalust tema otsuste vaidlustamist. Krediidiasutuste seadusest võib lugeda, et kommertspangale ei anta tegevusluba siis, kui tal pole pädevat juhti. Siiski loodan, et nõukogu seab keskpanga presidendi kandidaadi esitamisel ja Vabariigi President tema ametisse kinnitamise otsustamisel erialase pädevuse esiplaanile. Eesti Panga seaduse alusel on presidendi ametiaeg seitse aastat ja teda ei saa tagasi valida. Seega tõuseb panga uue presidendi valimise küsimus päevakorda 2012. aasta kevadel.

Nõukogu viienda koosseisu töö kulges sujuvalt. Nõukogu oli sisuliselt muutunud järelevalvenõukoguks, millel pole seadusjärgset aktiivset rolli raha- või panganduspoliitikas ega ka Eesti Panga igapäevatöö korraldamisel. Siiski suutis nõukogu aktiivselt tegutseda, võttes osa panga strateegiliste otsuste kavandamisest.

NÕUKOGU ARENG VIIE KOOSSEISU AJAL

Eesti Panga juhtimine, mis 1989. aasta pangaseadusega oli valdavalt nõukogu õlgadel, on järk-järgult üle kandunud tegevjuhtkonnale eesotsas juhatusega. Seega on nõukogu, mida nimetatakse seaduses alates 1993. aastast küll Eesti Panga kõrgeimaks organiks, muutunud sisuliselt järelevalvenõukoguks. Osa ülesandeid aga on läinud väljapoole Eesti Panka seoses finantsinspektsiooni töölerakendamisega 2002. aastal. Euro kasutuselevõtt aga viib tulevikus ka rahapoliitikaga tegelemise Euroopa Keskpanka Frankfurtis.

Nõukogul on 18 aasta jooksul olnud viis koosseisu; veebruaris 2009 alustas kuues. Seni on ainult viies koosseis töötanud oma normaja – viis aastat. Esimese nõukogu tegevus jäi lühemaks nõukogu koosseisu laienemise tõttu, teine lõpetas ennetähtaegselt uue keskpanga

gaseaduse vastuvõtmise järel. Kolmas ja neljas koosseis aga pidid kauem töötama, sest uut koosseisu ei suudetud õigel ajal ametisse nimetada. Sel perioodil on nõukogul olnud viis esimeest, kusjuures nii Rein Otsasoni kui ka Ants Veetõusme ametiaeg jäi lühikeseks.

Seadusemuudatuste ja valimisraskuste tõttu on nõukogu töötanud kaks lühemat perioodi ilma esimeheta. Esimene periood kestis ligi aasta (28.06.90–13.05.91), sest seadusemuudatusega keelati presidendil olla nõukogu esimees, aga eraldi esimeest polnud veel valitud. Teine periood oli pool aastat (21.01.98–18.06.98), kui Mereste volituste lõppemise järel ei suudetud uut esimeest valida. Siit näeme, et mitte ainult Eesti majanduse, vaid ka riigi üleshitamine oli keeruline ega kulgenud tõrgeteta.

Kaks esimest nõukogu alustasid NSV Liidu koosseisus, teise nõukogu perioodil taastati Eesti iseseisvus. Tabelist 3 näeme, et Eesti Panga nõukogu viies koosseisus on osalenud kokku 50 liiget ja asendusliiget. Osa neist on olnud nõukogu mitmes koosseisus, erinevate inimeste arv on praeguseks 35 (koos Jaan Männikuga). Neli neist on meie hulgast juba manalateele läinud. Nõukogu liikmed on olnud Eesti tipptegijad. Nende hulgas on olnud 17 riigikogu liiget, 17 ministrit või eksministrit, 5 endist maavanemat või linnapead, 14 teadustekandidaati või doktorit, 8 professorit ja 2 akadeemikut.

Tabel 3. Eesti Panga nõukogu arvudes

Koosseis	Liikmete ja asendusliikmete arv	Periood kuudes	Istungite arv	Päevakorrapunkte	Istungeid kuus	Punkte istungil
I	5 + 1	10	18	66	1,8	3,7
II	9 + 2	31	48	371	1,6	7,7
III	9 + 3	64	81	390	1,3	4,8
IV	9 + 1	64	69	316	1,1	4,7
V	9 + 2	60	59	236	1,0	4,0
Kokku	41 + 9	229	275	1379	1,2	5,0

Kõige rohkem istungeid on toimunud nõukogu kolmanda koosseisu ajal, kuid seoses esimese panganduskriisi lahendamisega tuli nõukogu teise koosseisu istungi kohta kõige rohkem arutata vaid päevakorrapunkte.

Lisaks päevakorraküsimuste arutelule ja otsustamisele on kõik nõukogud ennast harinud nii seminaridel kui ka teiste riikide keskpanku külastades. Esimene selline reis oli Rootsi Riigipanka 1992. aastal, järgmine Soome. Euro kasutuselevõtu ettevalmistuse ajal külastati ka neid riike, kus tingimused olid Eestiga kõige sarnasemad (Iirimaa, Sloveenia).

Kõikide nõukogude töös võib positiivsena esile tuua, et poliitiline vägikaikavedu jäid istungisaalist väljapoole ning vaidlustes ja otsustes juhitud ainult Eesti raha- ja pangandus-

poliitilistest eesmärkidest ning Eesti Panga arendamise ja töövõime tõstmise vajadustest. Nõukogu liikmed on seda põhimõtet järginud ka avalikes esinemistes ja seisukohavõttudes.

Võib täheldada, et keskpanga nõukogu ülesanded ja otsused on arenenud koos Eesti riigi ja selle õigusruumi arenguga. Nõukogu tegevus on seda protsessi aktiivselt ka mõjutanud. Meenutame kas või, et esimesel perioodil oli nõukogu põhitöö seadusprojektide ja muude õigusaktide koostamine, seejärel pankade asutamine ja sulgemine, aga kogu perioodi jooksul Eesti Panga arengu suunamine ja mõjutamine.

Võib küsida, kas kõik on juba tehtud. Kindlasti mitte, sest iga etapp püstitab uusi ülesandeid. Võib ennustada, et üleilmne finantskriis sunnib jällegi üle vaatama riskijuhtimise korra ja eelolev liitumine euroalaga muudab keskpanga tööd täielikult. Seega on nõukogu endiselt vaja kui arbiitrit ja nõuandjat nii keskpangale kui ka finantssektorile.

Eesti Panga nõukogu enne Teist maailmasõda	
1921	E. Aule, J. Sihver, L. Sepp, K. Baars, A. Janson, E. Kuusik, J. Laidoner, M. Luther, A. Teetsov, A. Uibopuu, A. Uesson, K. Wirma
1922	E. Aule, J. Sihver, L. Sepp, K. Baars, A. Janson, E. Kuusik, J. Laidoner, M. Luther, A. Teetsov, A. Uibopuu, A. Uesson, K. Wirma
1923	E. Aule, J. Sihver, L. Sepp, K. Baars, E. Kuusik, J. Laidoner, M. Luther, A. Teetsov, J. Tõnnisson, A. Uibopuu, A. Uesson, K. Wirma
1924	E. Aule, J. Kuk, T. Vares, K. Baars, J. Laidoner, M. Luther, J. Puhk, A. Teetsov, A. Tofer, J. Tõnnisson, K. Wirma
1925	A. Uibopuu, J. Kuk, P. Öpik, A. Jürmann, J. Laidoner, H. Leesment, M. Luther, J. Puhk, O. Strandman, A. Tofer, J. Tõnnisson, K. Wirma
1926	A. Uibopuu, J. Jaakson, P. Öpik, J. Kivisild, A. Jürmann, J. Laidoner, H. Leesment, M. Luther, J. Puhk, O. Strandman, A. Tofer, J. Tõnnisson, K. Wirma
1927	J. Jaakson, P. Öpik, J. Kivisild, A. Jürmann, J. Laidoner, H. Leesment, M. Luther, J. Puhk, O. Strandman (kuni septembrini), A. Tofer, J. Tõnnisson, K. Wirma
1928	J. Jaakson, J. Hansen, Chr. Kaarna, A. Kask, J. Kivisild, R. Kuris, M. Luther, G. Vestel, K. Virma
1929	J. Jaakson, J. Hansen, Chr. Kaarna, A. Kask, J. Kivisild, M. Luther, J. Puhk, J. Veske, G. Vestel, K. Virma
1930	J. Jaakson, J. Hansen, Chr. Kaarna, A. Kask, J. Kivisild, M. Luther, J. Puhk, J. Veske, G. Vestel, K. Virma
1931	J. Jaakson, J. Hansen, Chr. Kaarna, A. Kask, J. Kivisild, M. Luther, J. Puhk, J. Veske, G. Vestel, K. Virma
1932	J. Jaakson, J. Hansen, Chr. Kaarna, A. Kask, J. Kivisild, M. Köstner, M. Luther, J. Puhk, J. Veske, G. Vestel, K. Virma
1933	J. Jaakson, M. Jänes, J. Hansen, Chr. Kaarna, J. Kivisild, M. Köstner, J. Laidoner, M. Luther, J. Puhk, J. Veske, K. Virma
1934	J. Jaakson, J. Hansen, Chr. Kaarna, M. Köstner, J. Laidoner, M. Luther, J. Puhk, J. Rosenfeldt, J. Sihver, J. Veske, K. Virma
1935	J. Jaakson, J. Rosenfeldt, Chr. Kaarna, J. Hansen, M. Köstner, M. Luther, J. Puhk, J. Sihver, J. Veske, K. Virma
1936	J. Jaakson, E. Arnover, K. Kaarna, M. Köstner, M. Luther, J. Puhk, J. Rosenfeldt, E. Saar, J. Sihver, N. Teliste, J. Veske, K. Virma
1937	J. Jaakson, E. Arnover, A. Eslas, K. Kaarna, A. Kuller, M. Köstner, R. Käsper, M. Luther, J. Rosenfeldt, E. Saar, J. Sihver, N. Teliste, K. Virma
1938	J. Jaakson, E. Arnover, A. Eslas, K. Kaarna, M. Käbin, R. Käsper, M. Köstner, M. Luther, J. Rosenfeldt, J. Sihver, N. Teliste, M. Vinnal
1939	J. Jaakson, K. Kaarna, P. Kurvits, M. Käbin, R. Käsper, M. Köstner, M. Luther, J. Raudava, J. Rumberg (N. Teliste asemel), N. Teliste, A. Tõnnisson (M. Lutheri asemel), M. Vinnal
1940	J. Jaakson, K. Kaarna, J. Rosenfeldt, P. Kurvits, M. Köstner, M. Käbin, R. Käsper, A. Tõnnisson, M. Vinnal, J. Rumberg

Taasiseseisvusaeg	
22.01.1990–14.11.1990	
	R. Otsason (president 28.12.1989–18.09.1991), R. Hagelberg, E. Mändmaa, S. Kallas, V. Porfirjev (teda asendas M. Sörg)
15.11.1990–23.06.1993	
	R. Otsason, S. Kallas (president al 23.09.1991), A. Veetõusme (esimees al 13.05.1991), R. Hagelberg, R. Jalakas (nõunik al 26.10.1993), R. Miller, I. Proos, M. Sörg, Ü. Uluots, U. Mereste (liige al 23.09.1991, esimees al 16.12.1992), M. Üürike (al 21.10.1992)
1993	U. Mereste (esimees), R. Hagelberg, R. Jalakas, S. Kallas, I. Proos, M. Sörg, Ü. Uluots, A. Veetõusme, M. Üürike
23.06.1993–13.10.1998	
1993	U. Mereste (esimees), A. Erm, R. Hagelberg, A. Hansson, S. Kallas, H. Kranich, K. Kukkk, I. Pärtelpoeg, M. Üürike
1994	U. Mereste (esimees), A. Erm, R. Hagelberg, A. Hansson, S. Kallas, H. Kranich, K. Kukkk, I. Pärtelpoeg, M. Sörg, M. Üürike
1995	U. Mereste (esimees), A. Erm, R. Hagelberg, A. Hansson, S. Kallas (kuni 21.03), V. Kraft, H. Kranich, K. Kukkk, I. Pärtelpoeg
1996	U. Mereste (esimees), A. Erm, R. Hagelberg, A. Hansson, V. Kraft, H. Kranich, K. Kukkk (teda asendas H. Siigur), I. Pärtelpoeg, M. Sörg
1997	U. Mereste (esimees kuni 21.12), A. Erm, R. Hagelberg, A. Hansson, V. Kraft, H. Kranich, K. Kukkk, I. Pärtelpoeg (esimees pärast U. Merestet), M. Sörg
13.10.1998–16.02.2004	
1998	M. Sörg (esimees al 18.06), I. Pärtelpoeg, A. Järvesaar, V. Kraft, K. Kukkk, M. Meos, H. Meri, M. Pärnoja, J. Sepp, E. Terk
1999	M. Sörg (esimees), A. Järvesaar, K. Kukkk, V. Kraft, M. Meos, H. Meri, J. Sepp, E. Terk, M. Pärnoja (teda asendas K. Jürgenson)
2000	M. Sörg (esimees), A. Järvesaar, K. Jürgenson, K. Kukkk, V. Kraft, M. Meos, H. Meri, J. Sepp, E. Terk
2001	M. Sörg (esimees), A. Järvesaar, K. Kukkk, V. Kraft, M. Meos, H. Meri, M. Pärnoja (al 01.10), J. Sepp, E. Terk
2002	M. Sörg (esimees), A. Järvesaar, K. Kukkk, V. Kraft, M. Meos, H. Meri, M. Pärnoja, J. Sepp, E. Terk
2003	M. Sörg (esimees), A. Järvesaar, K. Kukkk, V. Kraft, M. Meos, H. Meri, M. Pärnoja, J. Sepp, E. Terk
17.02.2004–16.02.2009	
2004	M. Sörg (esimees), R. Eamets, V. Kraft, A. Lipstok, E. Listra, M. Opmann, T. Palts, J. Sepp, L. Tõnisson
2005	M. Sörg (esimees), R. Eamets, V. Kraft (kuni 07.06), A. Lipstok (al 07.06), E. Listra, M. Opmann, T. Palts, J. Sepp, L. Tõnisson, H. Öunapuu
2006	M. Sörg (esimees), R. Eamets, A. Lipstok (kuni 08.07), E. Listra, M. Opmann, T. Palts, J. Sepp, L. Tõnisson, H. Öunapuu
2007	M. Sörg (esimees), R. Eamets, E. Listra, M. Opmann, T. Palts, J. Sepp, L. Tõnisson, H. Öunapuu
2008	M. Sörg (esimees kuni 13.06), J. Männik (esimees al 13.06), R. Eamets, E. Listra, M. Opmann, T. Palts, J. Sepp, L. Tõnisson, H. Öunapuu
18.02.2009	J. Männik (esimees), K. Kallo, I. Kull, J. Ligi, E. Listra, T. Palts, L. Tõnisson, U. Varblane